

9. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.04.2021)

10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 28.04.2021)

11. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19> (дата звернення: 28.04.2021).

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) : Рішення Конституційного суду України; Окрема думка від 02.11.2004 № 15-рп / 2004 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v015p710-04> (дата звернення: 18.04.2021)

ЕВТАНАЗІЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Матвієнко Є. М.

*студент 1 курсу господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Право на життя займає одне з центральних місць у каталозі прав людини. Життя є найважливішим з усіх правових і соціальних благ, адже у разі його завершення решта прав, свобод і обов'язків втрачають сенс [1, с. 53]. Згідно із Загальною Декларацією прав людини, кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність [2, ст. 3].

Поняття «евтаназія» (походить від грецького «eu» – добре та грецького «thanatos» – смерть) означає добровільне припинення безболісним і швидким шляхом життя людини, яка страждає від невиліковної хвороби та відчуває внаслідок цього нестерпні страждання [3, с.68]. Термін вперше було вжито Френсісом Беконом у праці «Про гідність і примноження наук» у 1605 р. для визначення «легкої смерті».

Він вважав, що обов'язком лікаря є не лише відновлення здоров'я, а й полегшення страждань, спричинених хворобами, навіть у тому випадку, коли немає надії на порятунок і можна лише зробити смерть більш легкою та спокійною [4, с. 267].

Слід зазначити, що заходи із закінчення життя поділяють на власне евтаназію (закінчення життя за допомогою медикаментів) та припинення підтримання життєво важливих функцій. Мотивами евтаназії можуть виступати співчуття, жалість до невиліковного пацієнта, а метою – позбавлення болісних страждань шляхом умертвіння.

Відповідно до ст. 2 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, право кожного на життя охороняється законом [5]. ЄСПЛ У справі «Прітті проти Сполученого Королівства» вказав, що ст. 2 не може тлумачитися як така, що надає право вмерти або дістати допомогу з боку іншої людини у спричиненні своєї власної смерті. Також додається, що, якби ст. 2 надавала людині право самій визначати, жити їй чи прийняти смерть, і якщо особа настільки фізично безпорадна, що неспроможна взагалі вчинити будь-яку дію, аби спричинити свою власну смерть, тоді з цього неминуче випливав би логічний висновок, що така особа має право загинути за допомогою третьої сторони, без надання такій третій стороні будь-якої допомоги, а держава виявилася б порушником Конвенції, якби завадила здійсненню такого права. Отже, таке право жодним чином не може впливати зі статті, яка має визначену вище мету [6, п. 14].

Здійснення права людини на смерть з допомогою лікаря є спірним питанням. Одностайності у правових доктринах щодо евтаназії немає, адже філософські, релігійні, юридичні та медичні аспекти у кожному з напрямів думок відрізняються.

Прибічники думки, що право на смерть є складовою права на життя вважали, що без урахування цього право на життя стає обов'язком, оскільки від нього не можна відмовитись, що є характерною рисою саме обов'язку, а не права [7, с. 201]. У філософському аспекті вони керуються думкою, що смерть не повинна бути страждальницькою і принижуючою гідність людини [8, с. 14]. З юридичної сторони, позиція обґрунтована тим, що право на життя, закріплене в національних і міжнародних нормативних актах, передбачає право на розпорядження власним тілом, в тому числі і прийняття рішення про евтаназію [8, с. 14]. З медичної точки зору вона виправдовується принципом доцільності –використання необхідних медичних засобів для осіб з більшими шансами на життя замість підтримки пацієнтів за допомогою безрезультатних заходів [8, с. 15] Але серед прибічників евтаназії теж виникають неузгодження, наприклад, через різні погляди на показання й умови для її проведення.

Також, не дивлячись на те, що евтаназія легалізована лише у деяких країнах (Нідерланди, Бельгія, Швейцарія та інші), існує ймовірність поступового наслідування прикладу «розвинutih» країн по всьому світу, що може призвести до сприйняття евтаназії як буденної процедури [8, с. 16].

Протилежна позиція проголошує недопустимість проведення евтаназії, керуючись аргументами з різних наукових сфер. Гіппократ у своїй «Клятві» стверджував: «Я не дам нікому, хто буде просити, смертельного засобу і не вкажу шляху для подібного задуму» [9]. Також варто враховувати критерій «невиліковності» хвороби, що у деяких випадках є відносним показником, тому труднощі при дотриманні умов для евтаназії неминучі.

У релігійному аспекті центральним аргументом є принцип «життя – це дар Божий і лише Він може дати його чи забрати» та заборони «не вбий» та «люби ближнього свого» [8, с. 16].

У правовому контексті варто сказати про ризик «спрощення» значення евтаназії у суспільстві та «зловживанням» правом з боку відповідальних осіб у разі легалізації евтаназії. Вагомим аргументом супротивників евтаназії є вірогідність сповільнення наукового прогресу; тобто в разі дозволення законодавством евтаназії, мотивація науковців і медичних працівників шукати нові засоби та способи лікування та полегшення страждань може стати значно слабшою, як і мотивація держави фінансувати нові розробки та дослідження у сфері медицини [8, с. 16].

Розглядаючи правовий статус евтаназії в Україні, варто звернутись до чинного законодавства. Згідно зі ст. 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [10, ст. 52].

Дослідження електронних петицій, поданих Президенту України, доводить, що це питання не є поширеним серед українців. Так, за весь час було подано лише 14 петицій, найпопулярніша з яких набрала 305 голосів з 25000 необхідних, а найменш популярна – лише 20 [11].

Можна припустити, що легалізація евтаназії спричинить як позитивні, так і негативні наслідки. Очевидно, зросте кількість звернень у галузі сімейного та спадкового права з боку родичів пацієнтів, що «зробили» евтаназію, з питань поділу спадщини; визнання заповіту недійсним; позбавлення права на спадщину; оспорування заповіту і т.д.

З одного боку, це сприятиме збагаченню юридичної практики, а з іншого, викличе появу тиску та злочинних махінацій зі сторони недобросовісних родичів та лікарів [12]. Наприклад, психологічний та фізичний тиск на пацієнтів для прийняття ними позитивного рішення

щодо евтаназії, випадки підкупу медичного персоналу, зловживання посадою, що можна віднести до негативних наслідків вже з боку кримінального права. Також можна припустити почастищення злочинів у сфері трансплантації органів.

Якщо в Україні розпочнеться процес легалізації евтаназії, він буде важким і довгим через велику кількість питань щодо неї: визначення умов, станів та діагнозів пацієнтів, що дають можливість для проведення евтаназії; процедура прийняття рішень з боку медичного персоналу (створення комітетів, нарад для розгляду кожного з випадків); процедура здійснення евтаназії (як з правової, так і з медичної сторін); правовий захист пацієнтів; кримінальна відповідальність у разі порушення законодавства.

Звісно, обов'язковою підставою для проведення евтаназії має бути наявність у дієздатної, повнолітньої та психічно здорової людини невиліковної хвороби, яка завдає страждання та нестерпний біль [13, с. 66].

Література:

1. Капинус О.С. Эвтаназия как социально-правовое явление: монография / О.С. Капинус. Буквед, 2006. – 53 с.

2. Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948 [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

3. Стефанчук Р.А. Правовые аспекты эвтаназии. *Вестник Института законодательства Республики Казахстан*. 2011. № 3 (23).

4. Бэкон Ф. Великое Восстановление Наук. О достоинстве и приумножении наук. // Бэкон Ф. Сочинения. В 2х томах. М.: Мысль, 1971. Т. 1. С. 267.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

6. Справа «Прітті проти Сполученого Королівства» (Заява N 2346/02) [Електронний ресурс] // Європейський суд з прав людини. – 29. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_210/conv#o39

7. Ворона В. Право на евтаназію як складова права людини на життя. *Право України*. 2010. № 5.

8. Андреева А.А. Проблема эвтаназии в современном обществе / Андреева А.А., Приходько В.В. *Бюллетень медицинских интернет-конференций*. 2012. Том 2. № 11.

9. Клятва Гіппократа // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nmuofficial.com/zagalni-vidomosti/klyatva-gippokrata/>

10. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

11. Офіційне інтернет-представництво Президента України «Електронні петиції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://petition.president.gov.ua/search?sort=votes&order=desc&search_form=basic&text=Евтаназія

12. Тимошук О. Наслідки евтаназії, або Чи узаконять добровільну смерть в Україні? [Електронний ресурс] / Олександра Тимошук // «Дзеркало тижня. Україна». – № 48 – (20 грудня 2013 р.) – Режим доступу : <https://zn.ua/ukr/family/naslidki-evtanaziyi-abo-chi-uzakonyat-dobrovilnu-smert-v-ukrayini-.html>.

13. Дзюбенко О.Л. Актуальні аспекти легалізації евтаназії в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 1.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖДЕРЖАВНОГО ПРАВОПОРЯДКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Передерій О. С.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Правопорядок Європейського Союзу (далі – ЄС) є особливим феноменом, який вбирає у себе велику кількість ознак, форм зовнішнього і внутрішнього прояву, а також діяльність спеціалізованих інституцій ЄС. Задля розкриття сутності правопорядку ЄС, доцільним уявляється виокремлення і розкриття основних особливостей, які притаманні правопорядку ЄС.

Первинною особливістю правового порядку ЄС як спільноти є те, що його основи формуються на основі політичного консенсусу держав, які входять до співтовариства. Відповідно, правові засади ЄС є результатом специфічної політичної лінії держав Європи, які постійно намагаються поглибити процеси всеохоплюючої конвергенції. Більш того, забезпечення впорядкованості процесів конвергенції між державами Європи відбувається шляхом заснування наддержавних органів політичного управління ЄС, які утворюють інституціональний механізм ЄС.

Організаційне, фінансове і правове забезпечення функціонування наддержавного інституційного механізму є наслідком погодження політичних позицій держав щодо цього і їх згодою на зменшення обсягу державного національного суверенітету заради формування центру наддержавного політичного управління у європейському регіоні. Без цього, як зауважує І. В. Яковюк, запровадження регіонального правового порядку і розширення сфери впливу на інші країни є неможливим [1, с. 9]. Через це, практика політичного делегування державами членами інститутам ЄС права реалізації окремих суверенних прав і широкого спектру повноважень є об'єктивно необхідною.

Другою особливістю правопорядку ЄС є специфіка ідеологічних засад його правової регламентації. Базовою ідеологією, котру закладено у правові основи регламентації правопорядку ЄС є проголошення пріоритету універсальних цінностей ЄС як основи правової культури народів держав Європи. Доцільно зауважити, що категорія «цінність», хоча і живається в установчих договорах ЄС, але не піддається суто юридичному тлумаченню. Особливістю універсальних цінностей ЄС є їх розуміння з позицій етики і кращих уявлень про моральність суспільства. Разом із тим, застосування саме цієї категорії в установчих документах ЄС має на меті підкреслити, що правопорядок об'єднаної Європи та європейське міждержавне право має відповідати прогресивним уявленням про повноправність людини та ідеали моральності. Так, ст. 2 Розділу I Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору) від 07.02.1992 р. закріплює, що базовими універсальними цінностями, які закладено в основу правової системи ЄС, є людська гідність, свобода, демократія, рівенство, правова держава, права особи, права національних, релігійних і інших меншин [2].

Наступною особливістю правопорядку ЄС є його міждержавний інтеграційний характер. Правопорядок ЄС тривалий час формувався як продукт створеного у результаті політико-правової інтеграції держав Європи міждержавного права. У зазначеному контексті В. М. Макар наголошує, що виникнення та розвиток європейського правопорядку відбувалося у результаті еволюції права ЄС як впливової міжнародної регіональної інтеграційної структури [3, с. 8]. Таке твердження є справедливим. Оскільки ідейно-політичним фундаментом міждержавного європейського права є політична інтеграція і конвергенція правових систем, то правопорядок ЄС не можна розглядати у відриві від міждержавного права.

Четвертою істотною рисою правопорядку ЄС є його комунікаційний зміст. Національні правові системи держав-членів ЄС постійно взаємодіють між собою на основі обміну правовою інформацією, що становить інтерес для органів охорони правопорядку, створення універсальних нормативно-правових механізмів правової допомоги,

сприяння у здійсненні цивільного і кримінального правосуддя (шляхом взаємного визнання судових рішень), визнанням юрисдикції Європейського суду з прав людини тощо. З загальних позицій права комунікація забезпечує комунікативну рівновагу і консенсус у структурі правового регулювання та забезпечує розв'язання правових проблем. Відповідно, підтримання міждержавного правопорядку у ЄС передбачає систематизацію, особливий режим обміну і обігу правової інформації.

Ще однією особливістю, яку доцільно, на нашу думку, виокремити, є здатність правопорядку ЄС оперативного трансформуватися і видозмінюватися під впливом глобальних умов і загроз. Прикладом є значні зміни, які відбулися в основі правопорядку ЄС у зв'язку з пандемією COVID-19 у світі в цілому і на території Європейського континенту зокрема. Реалії COVID-19 змусили ЄС переглянути саму концепцію реалізації міждержавного правопорядку. Так, з березня 2019 р. європейська спільнота зіштовхнулася з багатьма викликами для правопорядку ЄС. Зокрема, це перегляд базових принципів функціонування ЄС. Мова йде про свободу пересування у рамках Шенгенської зони, здатності інституцій ЄС своєчасно надавати допомогу чи принаймні координувати політику держав-членів у кризових ситуації глобальної пандемії.

З урахуванням викладеного вище, є підстави зробити висновок про те, що правопорядок ЄС є культурним надбанням європейських народів загальноцивілізаційного значення. Його наднаціональний регуляторний потенціал і форми впливу на суспільні відносини як у межах ЄС, так і поза ним, є багатограними, різноманітними і постійно змінюються. Процеси інтеграції будь-якої суверенної держави до ЄС передбачають імплементацію правопорядку ЄС у національну правову систему і має наслідком відповідну трансформацію законодавства і всього правового середовища. Для України, яка офіційно обрала курс на європейську інтеграцію сприйняття правопорядку ЄС та впровадження *acquis communautaire* є необхідною умовою для перспективного членства у ЄС.

Література:

1. Яковюк І. В. Теоретичні основи європейської інтеграції. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2. С.1–12.
2. Договір о Європейском Союзе от 07.02.1992 г. *Офіційний інтернет-сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 02.05.2021)
3. Макар В. Р. Формування єдиного європейського правопорядку: теоретико-правові підходи: *автореф. дис... канд. юрид. наук* : 12.00.11. Київ.2011. 18 с.

МОРАЛЬ І ПРАВО: ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ

Серга Д. О.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Примаков К. Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Право входить до системи соціальних норм, тому воно має тісний зв'язок з мораллю, оскільки вона є частиною цієї системи. Право і мораль взаємопов'язані та необхідні системи регуляції суспільного життя. Вони виникають за потреби гарантування (забезпечення) функціонування суспільства. А саме підпорядкування суспільства певним правилам, за допомогою узгодження різного виду інтересів.

Право та мораль – соціальні регулятори, характер яких розкривається через поняття нормативності, невід'ємне від соціальної діяльності людей, їх суспільних відносин і буття. Соціальні норми виникають з неупередженої потреби соціальних систем у підтриманні стабільності та порядку; норма виникає в процесі діяльності людей, яка об'єктивно зумовлена способом виробництва; норма невіддільна від відносин обміну, характер яких також детермінований способом виробництва та розподілу; матеріальні та духовні блага, які є об'єктом обмінних відносин, не довільні, а задані існуючими економічними й соціально-культурними умовами [1, с. 15].

Функції моральних та правових норм полягають в цілеспрямованому впливі на поведінку суспільства. Право і мораль мають відмінності, які супроводжуються утворенням проблем їх співвідношення.

По-перше, вони відрізняються методами їх забезпечення. Мораль базується на силі людської думки, а її внутрішнім гарантом виступає совість людини. В свою чергу право має забезпечення та захист зі сторони держави, яка наглядає за дотриманням правових норм і карає тих, хто вирішує їх порушити чи\або вже порушив [2].

По-друге, вони відрізняються за сферою дії. Право регулює відносини, найбільш значущі з погляду суспільства в цілому, особливо відносини власності, владні, трудові та управлінські відносини, правління правосуддя. А мораль зазвичай регулює особисті відносини людей між собою, наприклад, спілкування з друзями, спілкування з членами сім'ї та\або з коханою людиною [3].

По-третє, відмінність щодо способів встановлення. Мораль має більш неофіційний характер, оскільки вона не має офіційного підтвердження в якихось нормативно-правових актах, вона ґрунтується на внутрішньому світі людини. Право та правові норми, навпаки, мають офіційне формування та\або підтвердження з боку держави [3].

По-четверте, різна форма виразу. Право і його норми виражають волю та прагнення держави, оскільки держава бере активну участь у їх створенні та функціонуванні. А от мораль та її норми формуються та існують в свідомості людини [3].

По-п'яте, мораль і право мають різний характер відповідальності за порушення та виду покарання. Порушення правових норм слугує причиною для швидкої реакції з боку держави у формі юридичної відповідальності. Щодо форм юридичної відповідальності, то вони суворо підпорядковані законом. В свою чергу, порушення норм моралі не має офіційно визначеного порядку покарання. Тобто до особи, яка порушила моральні норми суспільство може зробити самосуд, тобто публічно висміяти, влаштувати бойкот чи\або публічно засудити (звичайно не офіційно) [2].

По-шосте, мораль і право мають різний рівень оцінних понять. Право, щодо оцінки поведінки суспільства, керується поняттям правомірного та неправомірного, законного та незаконного. Наприклад, побиття буде вважатися неправомірним діянням людини, оскільки це посягання на життя, здоров'я та безпеку людини. Оцінка поведінки людини з боку моралі розглядається саме з позиції совісті, добра, чесності та справедливості [4].

Отже, мораль і право виступають головними регуляторами суспільних відносин. Доповнюючи один одного, вони формують суспільство, які підпорядковуються їхнім нормам та правилам. Так, вони різняться між собою за силою їх реалізації та функціонування. Оскільки право та його норми мають більшу силу, адже вони створення та забезпеченні державою. Вони мають постійну підтримку зі сторони держави, чинними нормативно-правовими актам. Мораль на державному рівні має меншу силу, оскільки вона ґрунтується та існує у свідомості людини. Але вона відіграє таку ж важливу роль, як право. Оскільки, вона так же як і право, формує систему соціальних відносин в суспільстві, розмежовує добро і зло, чесність та брехню та інші моральні цінності, які мають важливе значення в життєдіяльності людини.

Література:

1. Лукашева Е. А. Право, мораль, личность. Москва: Наука, 1986. 263 с.
2. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с.
3. Павлова Т. С. Співвідношення моралі і права у філософії І. Канта (історикофілософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.05ю Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ, 2007. 20 с.
4. Сливка С. С. Мораль і право в умовах формування правової держави. Проблеми формування суверенної правової української держави: 1993. 109 с.